

будучи суб'єктивними і непередсказуєми, найбільше ярко виражаються описательними конструкціями, забезпечиваючи максимальне раскрытие замысла автора:

If the two countries could agree on a way to divide up the spoils, the rest should fall into place (The Economist, April 28th, 2012, p. 18).

В представленном выше примере придаточное предложение условия «if the two countries could agree on a way to divide up the spoils» выражает возможность преодоления разногласия между сторонами. Достижение консенсуса подразумевается во фразе «fall into place», выступая следствием данного условия.

Указанный ниже пример также представлен описательными конструкциями, отражающими ассоциативное поле концепта «consensus». Следует учитывать, что консенсус выступает субъективным логическим выводом, аналитическим умозаключением:

“Real trust comes after hours of eye contact, tours of facilities, and conference room negotiations where each side sweats onto the same table,” Newman says, “and it all ends with a handshake over a cold beer” (Bloomberg Businessweek, October 11th-17th, 2010, p. 80).

Как видно из примера, ассоциативное поле актуализируется посредством такого стилистического средства как градация. Последовательным описанием действий – «hours of eye contact», «tours of facilities», «each side sweats» – автор детализирует нарастание их интенсивности, подчеркивая эмоциональное напряжение участников общения. Кульминация, как логическое завершение, находит отражение в идиоме «handshake», означающей знак согласия, а уточняющая характеристика «over a cold beer» подразумевает продолжение общения даже вне официальной обстановки.

Выводы. Таким образом, наряду с лексическими единицами, являющимися ядром номинативного поля, концепт «consensus» также актуализируется в дискурсе посредством периферийных лексических единиц, выявляющих преимущественно имплицитные механизмы достижения консенсуса. Совокупность ассоциативных полей, занимающих в пространстве номинативного поля периферию и характеризующихся отсутствием зафиксированных лексикографическими источниками границ, позволяют рассматривать номинативное поле исследуемого концепта как открытую систему.

Перспективы. Одним из перспективных направлений исследования языковой актуализации концепта «consensus» может быть детальное рассмотрение периферии его номинативного поля, включающей фразеологические единицы.

Литература

- Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка / Ш. Балли. – М.: Издательство иностранной литературы, 1955. – 416 с. Болотов В.И. А.А. Потенция и когнитивная лингвистика / В.И. Болотов // Вопросы языкознания. – 2008. – № 2. – С. 82-96. Лурья А.Р. Язык и сознание / [под ред. Е.Д. Хомской]. – М.: Издательство Московского университета, 1979. – 320 с. Маслова В.А. Когнитивная лингвистика: Учебное пособие. – 3-е изд., перераб. и доп. – Минск : ТетраСистемс, 2008. – 272 с. Попова З.Д. Когнитивная лингвистика / З.Д. Попова, И.А. Стернин. – М.: АСТ: Восток – Запад, 2007. – 314, [6] с. – (Лингвистика и межкультурная коммуникация. Золотая серия). Roget's Super Thesaurus / [ed. M. McCutcheon; 4th ed.]. – Cincinnati: Writer's Digest Books, 2010. – 681 p. The Penguin Dictionary of English Synonyms and Antonyms [ed. R. Fergusson]. – London: Penguin Books, 1992. – 442 p.

УДК 881.111

ЧУМАКОВА К.О.

(Запорізький національний технічний університет)

ФРЕЙМОВА МОДЕЛЬ КОНЦЕПТУ «НАЗЕМНИЙ ТРАНСПОРТНИЙ ЗАСІБ» (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ)

У даній статті досліджено структуру концепту «ТРАНСПОРТНИЙ ЗАСІБ» та побудовано її фреймову модель шляхом виділення у ній характерних субфреймів та слотів.

Ключові слова: концепт, фрейм, субфрейм, слот.

Чумакова К.А. Фреймовая модель концепта «Наземное транспортное средство». В данной статье исследована структура концепта «ТРАНСПОРТНОЕ СРЕДСТВО» и построена ее фреймовая модель путем выделения в характерных субфреймов и слотов.

Ключевые слова: концепт, фрейм, субфрейм, слот.

Chumakova K.A. “Land Transport” concept frame model. The following article deals with “MEANS OF TRANSPORT” concept structure, its frame model is constructed defining the characteristic sub-frames and slots.

Key words: concept, frame, subframe, slot.

Концепт відноситься сучасною наукою до ментальних ресурсів людської свідомості та розглядається як своєрідна ідеальна абстрактна одиниця, якою індивід послуговується у процесі мислення, й яка відображає його досвід про навколишній світ. **Актуальність** теми дослідження зумовлена відсутністю системного підходу до вивчення структури та мовної репрезентації концепту «НАЗЕМНИЙ ТРАНСПОРТНИЙ ЗАСІБ» в сучасній англійській мові, а також необхідністю аналізу термінології сфери транспорту сучасної англійської мови та у перспективі розробки структурно-семантичного компонента «НАЗЕМНИЙ ТРАНСПОРТНИЙ ЗАСІБ» в англомовній картині світу.

Об'єктом даного дослідження є концепт «НАЗЕМНИЙ ТРАНСПОРТНИЙ ЗАСІБ», що розглядається як багатопрошаркове ментальне утворення, конституенти якого утворюють ієрархічну структуру. **Предметом** наукової розвідки є структура та особливості мовної репрезентації концепту «НАЗЕМНИЙ ТРАНСПОРТНИЙ ЗАСІБ».

Матеріалом для дослідження слугував корпус лексичних одиниць зібраних методом суцільної виборки з англомовних друкованих та електронних тлумачних, ідеографічних, тезаурусних, етимологічних, асоціативних словників, а також енциклопедичних видань та довідників сфери транспорту та перевезень [13; 14; 15; 16; 17; 18; 19; 20].

Мета дослідження – розробити фреймову модель концепту «НАЗЕМНИЙ ТРАНСПОРТНИЙ ЗАСІБ».

Поставлена мета вимагає виконання наступних **завдань**:

- розглянути різні підходи до визначення фрейму, концепту, сценарію, скрипту та гешталту;
- визначити основні підходи до дослідження фреймів та обрати адекватний дослідженню;
- провести дефініційний аналіз лексичної репрезентації концепту «НАЗЕМНИЙ ТРАНСПОРТНИЙ ЗАСІБ»;
- побудувати фреймову модель вищезазначеного концепту.

З точки зору когнітивної лінгвістики, усі знання індивіда зберігаються у своєрідних «пакунках», та процес практичної діяльності людини, тобто її досвід може бути представлений у вигляді схеми та фіксує прототипи знань про дійсність у структурних даних – фреймах, які призначені для репрезентації цієї інформації у свідомості [Филлмор 1988, с. 83].

Така складна прошаркова структура, як фрейм, використовується у сучасній когнітивній лінгвістиці, лінгвокультурології та психолінгвістиці разом з термінами концепт, сценарій, скрипт, гешталт. Усі зазначені поняття відносяться до сфери когнітивного уявлення про дійсність та зберігаються у свідомості мовної особистості, тому, на нашу думку, необхідно виявити ті риси, що їх відрізняють.

На думку В. З. Дем'янкава, фрейм – це одиниця знання, організована навколо певного поняття. Він містить данні про вагоме, типове та можливе для представлення стереотипної ситуації [Дем'янков 1996, с. 187-188]. Як вважає А. М. Баранов, відмінність фрейму від вищенаведених засобів організації знань полягає у тому, що фрейм у когнітивній системі індивіда не завжди прив'язаний до лексики, але при цьому він містить усю інформацію, що відноситься до тієї чи іншої лексичної одиниці, включаючи навіть екстралінгвістичні аспекти [Баранов 2004, с. 18-19]. На думку І. В. Карасика, основна відмінність фрейму від концепту полягає в тому, що інформацію у першому репрезентовано як таку, що має певну цінність, або значущість у мовній картині світу. Різниця ж між гешталтом та фреймом зумовлена тим, що гешталт – це образ, який неможливо поділити на окремі елементи; в той час як інформація представлена у вигляді фрейму поділяється на елементи, кожен з яких деталізує окремий образ [Карасик 2002, с. 152-153]. Таким чином, концепт, сценарій, скрипт, гешталт та фрейм відображають різні способи зберігання та репрезентації даних у свідомості індивідів.

Як зазначає В. В. Красних, фрейм має ієрархічну організацію, часто пірамідальної форми, на нижньому рівні якої містяться термінали [Красных 2002]. У структурі фрейму є верхівка – тема стереотипної ситуації, слоти та термінали. Слоти нижнього рівня, у свою чергу, заповнюються пропозиціями та відображають національно-специфічні особливості певної лінгвокультури.

Серед сучасних лінгвістичних досліджень можуть бути виділені три основних підходи до вивчення фреймів, а саме: лінгвокогнітивний (А. П. Бабушкин, А. Н. Баранов, В. З. Демьянков, Т. А. Ван Дейк, О. С. Кубрякова, М. Минский, Ч. Филлмор, Н. Хомский та ін.) [1; 2; 4; 3; 7; 9; 10; 11], лінгвокультурологічний (В. І. Карасик, В. В. Красных, В. А. Маслова та ін.) [5; 6; 8] та психолінгвістичний (Р. Абельсон, Р. Шенк та ін.) [12].

Найбільш поширеним у когнітології є розуміння фрейму як відносно самостійної структури для організації знань індивіда про стереотипну ситуацію. Фрейм у лінгвокультурології розглядається разом із концептом, та є основою для його виділення. Фрейми можуть бути скупчені біля ядра концепту, або повністю ототожнюватися з ним. У психолінгвістиці фрейми вважаються різновидом гештальту, що поєднують логічні та чуттєво-образні уявлення. Незважаючи на зазначену різницю бачення фрейму, представники всіх підходів визнають двояку природу фрейму – він може бути статичною та динамічною структурою. Статичні когнітивні структури представляються фреймами, динамічні – сценаріями, або фреймовими сценаріями [Минский 1979, с. 7]. У нашому дослідженні ми розглядаємо концепт «НАЗЕМНИЙ ТРАНСПОРТНИЙ ЗАСІБ» як статичну когнітивну структуру.

Велика кількість транспортних засобів, довга історія їх використання та багатоаспектність системи транспортних перевезень роблять концепт «НАЗЕМНИЙ ТРАНСПОРТНИЙ ЗАСІБ» таким, що налічує велику кількість компонентів, які, в свою чергу, можуть бути представлені у певній послідовності, та утворюють ситуацію, в загальних рисах стереотипну для носіїв мови. Ця ситуація не може бути однаково стереотипною для усіх членів суспільства, беручи до уваги індивідуальні особливості мислення та досвід окремої людини, а також за умов наявності національного компоненту у концептосфері кожного народу. Таким чином, кожна людина має власний набір фреймів, що формується протягом усього її життя та містить спільні риси з уявленнями інших індивідів у рамках спільної картини світу, що забезпечує розуміння під час комунікації.

Компоненти концепту постійно взаємодіють один з одним шляхом перерозподілення концептуальних мікрополів, обмінюються концептуальними ознаками, але, незважаючи на це, концепт «НАЗЕМНИЙ ТРАНСПОРТНИЙ ЗАСІБ» має чіткий базовий прошарок, який представляється досить можливим розглядати як схему-фрейм стандартного уявлення про наземні транспортні засоби.

Слід зазначити, що у даному дослідженні ми розглядаємо концепт «НАЗЕМНИЙ ТРАНСПОРТНИЙ ЗАСІБ» як макрофрейм, що входить до суперфрейму «ТРАНСПОРТНИЙ ЗАСІБ» наряду з макрофрейми, що стосуються простору, у якому використовується той чи інший транспортний засіб, кожен з яких в свою чергу містить базові фрейми: LAND TRANSPORT з базовими фреймами ROAD TRANSPORT, RAIL TRANSPORT; WATER TRANSPORT з базовими фреймами RIVER TRANSPORT, SEA TRANSPORT, UNDERWATER TRANSPORT; AIR TRANSPORT з базовими фреймами FIXED WINGS AIRCRAFT, ROTARY WINGS AIRCRAFT, BALOON, AIRSHIP; SPACECRAFT з базовими фреймами MANNED, UNMANNED. Це може бути наочно продемонстровано на рис. 1.

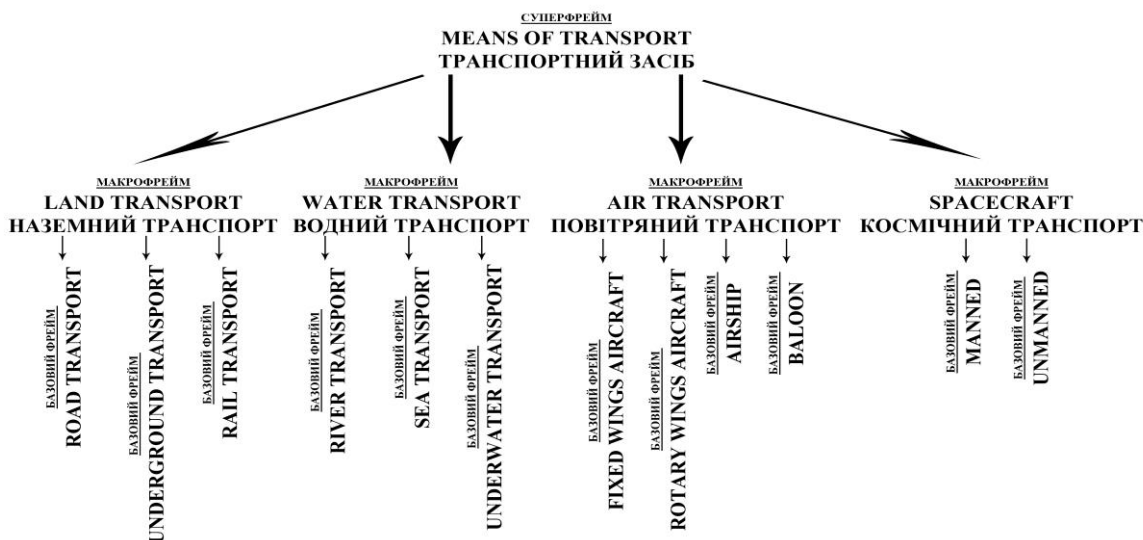

Рис. 1. – Фреймова структура суперфрейму «Транспортний засіб».

Для виділення базових концептуальних компонентів макрофрейму «НАЗЕМНИЙ ТРАНСПОРТНИЙ ЗАСІБ» нами було здійснено аналіз спеціалізованої літератури сфери транспорту та перевезень та виокремлено наступні елементи: мета використання транспортного засобу(AIM); джерело енергії, що призводить засіб до руху (PROPULSION); користувачі транспорту (PEOPLE: AGENT, USER); дії, що виконуються транспортним засобом (PROCESSES); інфраструктура, яка використовується транспортним засобом (INFRASTRUCTURE); предмети чи об’єкти, що пов’язані із транспортним засобом (RELATED OBJECTS).

Шляхом багаторівневого дефініційного аналізу базових понять сфери наземного транспорту та перевезень (mode / means / form of transport, transport, modality, transportation, vehicle, rail, road, car, bus, carriage, engine, wheel та інші) побудовано структуру макрофрейму “LAND TRANSPORT”, що продемонстрована на рис. 2.

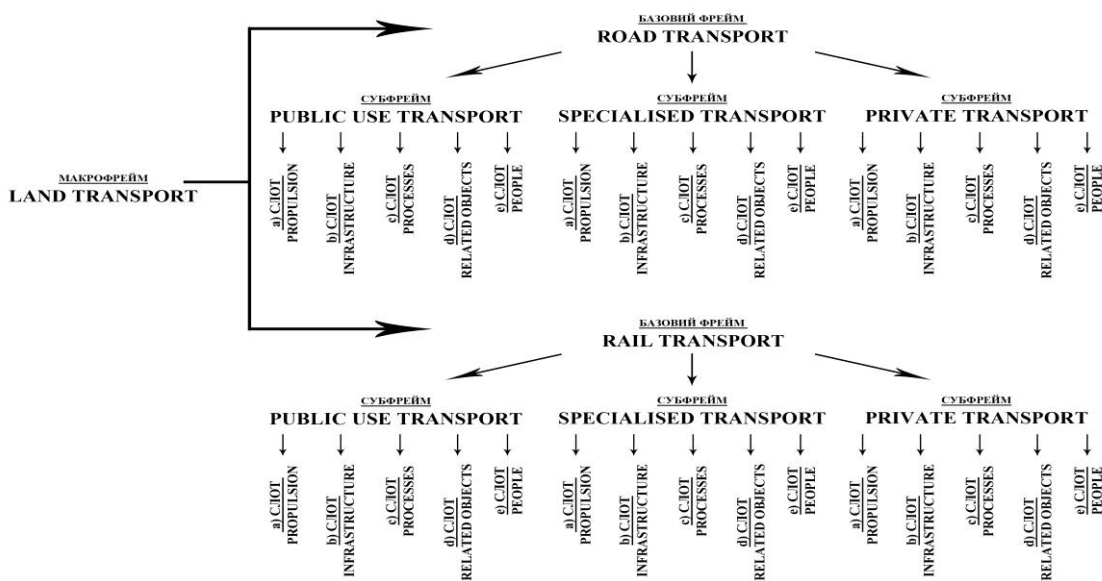

Рис. 2 – Структура макрофрейму “LAND TRANSPORT”.

Після проведення вищезазначеного аналізу вважаємо за можливе виділити у базових фреймах ROAD TRANSPORT, RAIL TRANSPORT наступні субфрейми: PUBLIC USE

TRANSPORT (for both passengers and freight carrying), PRIVATE TRANSPORT (for individual use), SPECIALISED TRANSPORT (for intraproductive, military, oil and gas transporting, scientific purposes).

Кожен із виділених субфреймів може також містити слоти, що стосуються наступних аспектів:

- енергії, яка призводить транспортний засіб до руху (слот PROPULSION). Для цього слоту також виділяємо підслоти HUMAN POWERED (using human muscle power), ANIMAL POWERED (animal drawn), WIND POWERED, SOLAR POWERED, ELECTRICITY POWERED (either using batteries or contact with the electricity source), FUEL POWERED, NUCLEAR POWERED, INERTIAL (using potential energy).
- людей, які керують чи користуються транспортним засобом (слот PEOPLE з підслотами AGENT та USER);
- дій чи процесів, які може виконувати певний транспортний засіб (PROCESSES);
- об'єктів інфраструктури, що використовуються для адекватного функціонування та обслуговування транспортного засобу (INFRASTRUCTURE). Що до підслотів, то можна також виділити MOVEMENT SURFACE, SERVICE AND MAINTANANCE POINTS, LACATIONS FOR PASSENGERS AND FREIGHT;
- інших пов'язаних із транспортом предметів (RELATED OBJECTS) з можливими підслотами PARTS, SERVICING DEVICES, ADJECTIVES.

Аналіз макрофрейму «НАЗЕМНИЙ ТРАНСПОРТНИЙ ЗАСІБ» дозволяє зробити висновок, що дане когнітивне утворення характеризується складною структурою ієрархічної природи, що окрім самого макрофрейму містить також три базові фрейми. Останні, в свою чергу, складаються з субфреймів, які є універсальними для кожного з базових фреймів. Виділені субфрейми не є ізольованими, вони взаємодіють через слоти фрейму. Перспективним є комплексне дослідження компонентів суперконцепту «ТРАНСПОРТНИЙ ЗАСІБ» в англомовній картині світу.

Література

Бабушкин А. П. Типология концептов в лексико-фразеологической семантике языка / А. П. Бабушкин. – Воронеж : Изд-во ВГУ, 1996. – С. 5-14. Баранов А. Н. Предисловие редактора // Лакофф Дж., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем; [пер. с англ. под ред. и с предисл. А.Н. Баранова]. – М., 2004. – С. 7-21. Дейк Ван Т. А. Язык. Познание. Коммуникация / Т. А. Дейк Ван; [пер. с англ. сост. В. В. Петрова, под ред. В. И. Герасимова]. – М. : Прогресс, 1998. – 310 с. Демьянков В. З. Краткий словарь когнитивных терминов / В.З. Демьянков, Е.С. Кубрякова. – М.: Московский гос. ун-т, 1996. – 245 с. Карасик В. И. Монография. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. – Волгоград, 2002, – С. 477. Красных В. В. «Свой» среди «чужих»: миф или реальность? / В. В. Красных. – М.: Гнозис, 2003. – 375 с. Кубрякова Е. С. Лексический анализ языка. Модели действия / Е.С. Кубрякова // Логический анализ языка. Модели действия. – М.: Наука, 1992. – 166 с. Маслова В.А. Homo lingualis в культуре / В.А. Маслова – Москва: Гнозис, 2007. – 318с. Минский М. Фреймы для представления знаний / М. Минский [пер с англ. под ред. Ф.М. Кулакова]. – М.: Энергия, 1979. – 151 с. Филлмор Ч. Фреймы и семантика понимания / Ч.Филлмор // Новое в зарубежной лингвистике. – М., 1988. – Вып. 23. – С.52-92. Хомский Н. Язык и мышление / Н. Хомский. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1972. – 122 с. Abelson R. The Structure of Belief Systems, in "Computer Models of Thought and Language" in R. Shank K. Colby / R. Abelson. – San Francisco, 1973. – pp. 18-30.

Онлайн ресурси

Cambridge Advanced Learner's Dictionary – <http://dictionary.cambridge.org> Macmillan Dictionary – <http://www.macmillandictionary.com/> Merriam Webster Thesaurus – <http://www.merriam-webster.com/> Moby Thesaurus – <http://www.dict.org> Longman Dictionary of Contemporary English – <http://www.ldoceonline.com/> Oxford Dictionaries online – <http://oxforddictionaries.com/> Online Etymology Dictionary – <http://etymonline.com/> Wiktionary – <http://www.wiktionary.org/> Wordsmith Dictionary and Thesaurus – <http://www.wordsmith.net/>